

Een welkom zonder maar?

Hoe gaat jouw gemeente om met maatschappelijk initiatief?

Er zijn bijna geen gemeenten meer die zich beperken tot burgerparticipatie, tot coproductie met bewoners bij thema's die zij zelf bepalen. Bijna alle gemeenten willen zoveel mogelijk aansluiten bij dat wat er in hun voor- en achtertuin gebeurt, bij de kracht van de samenleving, bij maatschappelijke initiatiefnemers. Maar ... dat aansluiten en faciliteren kan soms heel verschillend uitpakken. Het hangt er helemaal van af of bestuurders en raadsleden ook écht bereid zijn om regie los te laten, om serieus te streven naar meer zeggenschap en eigenaarschap van bewoners en werk willen maken van sterke gemeenschappen als partners, ongeacht domein, thema, programma.

Voor maatschappelijke initiatiefnemers kan het handig zijn om te weten waar ze in hun gemeente op kunnen rekenen. Hieronder een snelle analyse en drie soorten 'welkom'.

Omarmen en ruimte maken. Een initiatief is een initiatief is een initiatief

Een genereus welkom krijg je als initiatiefnemer bij gemeenten die het menen om echt ruimte te maken, die een stap terug willen zetten als bepaler en bestuurder en bereid zijn om eigenaarschap over te dragen aan bewoners.

Dat zie je bijvoorbeeld terug in de ontwikkeling van buurtrechten/right to challenge (informeel/formeel), het afstaan van openbare ruimte aan bewoners en het gunnen van meer autonomie aan kernen en dorpen. Deze gemeenten weten wat er speelt in de dorpen en wijken, hebben goed contact met de verbinders in hun gemeente en kennen ook kleine onopvallende initiatieven. Zij waarderen maatschappelijke initiatieven 'an sich', los van de inhoud, zien de democratische waarde ervan als een nieuwe vorm van democratie, als vorm hoe bewoners zelf weer meer zeggenschap krijgen over hun eigen leven. Niet alleen over hun problemen, maar ook over hun kansen. Deze gemeenten proberen daar zo stimulerend en zo goed mogelijk een bijdrage aan te leveren. Er is een hoge mate aan congruentie, walk your talk. Ruimte maken voor maatschappelijk initiatief is niet alleen een paragraaf in het collegeakkoord, maar een rode draad in alle hoofdstukken ervan én ook in de programmabegroting.

De gemeenten doen echt moeite voor maatschappelijk initiatief, gaan nieuwe worstelingen niet uit de weg. Bijvoorbeeld om U-bochten te vinden, aanbestedingsvoorwaarden te veranderen, regels te omzeilen die hinderend werken. Beleid komt - als het überhaupt nog gemaakt wordt - tot stand op basis van initiatieven of samen met initiatiefnemers. De gemeente beseft dat zij niet het middelpunt is bij initiatieven of in een dorp/wijk. **Bewoners worden vooral gezien als initiatiefnemers en partners.**

Welkom, maar...

Dit 'Welkom met een vraagteken' kom je bij gemeenten tegen die bewonersinitiatieven begroeten maar niet werkelijk zeggenschap en eigenaarschap willen afstaan of hun eigen organisatiemores ervoor willen veranderen. Zij maken verschil in waardering van een initiatief. Gemeentelijk beleid en inhoud zijn leidend voor hoeveel applaus initiatiefnemers krijgen. Initiatieven die passen in gemeentelijk beleid en 'gemeentelijke noden' hebben meer kans op samenwerking dan andere. Dat zijn bijvoorbeeld initiatieven die helpen om de bezuinigingen te verzachten, initiatieven in het kader van de 3D's, initiatieven gericht op meer sociale samenhang, met als label: krachtig/kwetsbaar. Deze beoordeling gaat soms ongemerkt, maar is heel sturend op inhoud. Je ziet het in de zorg: alle

zorginitiatieven krijgen een warm welkom, zolang ze in de parallelle wereld van informele zorg blijven, als 'voorliggende voorziening'. Maar als een dorp of een buurthuis dat dagbesteding organiseert, daarvoor ook financiële bijdragen vraagt, wordt het ingewikkeld. De gemeenten in de Welkom-maar-categorie zullen niet gauw een moeizame zoektocht naar nieuwe kan-wel-afspraken starten. Hetzelfde geldt vaak bij de wens om meer autonomie bij het opstellen en uitvoeren van dorpsplannen: deze gemeenten zullen daar niet aan beginnen. Hier krijgen initiatiefnemers de rol van meedenker en uitvoerende partner. De gemeente voert nog steeds regie, wil bijv. ook bij de uitvoering van het dorpsplan of een -initiatief een dikke vinger in de pap hebben. Een veel gehoorde roep bij deze gemeenten is dat ze meer grip willen krijgen op wat zich allemaal afspeelt, zij zijn op zoek naar ordening en overzicht.

Binnen de gemeentelijke organisatie zijn er grote verschillen tussen de afdelingen, dwz tussen wie ruimte maakt en wie ruimte beperkt voor initiatieven. **Bewoners worden vooral gezien als actieve burgers en vrijwilligers.**

Tolereren en kanaliseren

De 3de categorie bestaat uit gemeenten die huiverig zijn voor de zelfstandigheid en voor de grilligheid van maatschappelijke initiatieven. Zij hebben moeite met de onvoorspelbaarheid en ondoorzichtigheid van alles wat zich in de samenleving speelt, de informele wereld waar zij geen weet van hebben en ook geen invloed op hebben. Er is vaak sprake van een schijn-daadkracht: veel projecten en programma's, uitgewerkte samenwerkingsprotocollen, strak gestuurde dienstverleningsstandaards. Initiatieven worden met veel mitsen en maren ontvangen, vaak vanuit een bepaald beeld wat een initiatief in ieder geval niet kan of niet is: geen continuïteit, geen representativiteit, geen kwaliteitswaarborgen.

Ambtenaren en bestuurders staan op één lijn en gaan ervan uit dat er in hun gemeente weinig tot geen initiatieven voorkomen. Maatschappelijke initiatieven die de gemeente niet nodig hebben, worden vaak niet opgemerkt, kleinschalige informele initiatieven tellen niet mee. Initiatiefnemers die bij de gemeente aankloppen, worden langs de meetlat van regels en vaststaand beleid gelegd. Deze gemeenten gaan initiatieven vooral beheersmatig beoordelen. Kan het - past het - moet het. Er is geen stimulerend beleid. Beleid en regels zijn leidend bij het beoordelen van initiatieven. Gemeenten denken dat zij kunnen sturen welke initiatieven zich op welke manier en in welke vorm ontwikkelen. **Bewoners worden vooral gezien als klanten, cliënten en vrijwilligers.**

Zit zo de gemeentelijke wereld in elkaar? Gelukkig is het niet zo zwart wit, maar net zo genuanceerd en ingewikkeld als in de 'echte wereld': bij bijna elke gemeente zie je een mix van alle drie, soms met grote verschillen tussen woord en daad (collegeprogramma strookt niet met programmabegroting -> strookt niet met uitvoering) en tussen afdelingen onderling en tussen college, raad en ambtelijke organisatie.

Ik vermoed dat de meeste gemeenten in de 2de categorie zitten. En er zijn vast weinig die toegeven dat ze in 3 zitten. Wellicht interessant om een keer een gesprek aan te gaan met jouw gemeente?

Birgit Oelkers/Plan & Aanpak

www.planenaanpak.nl

Maart 2015